

Eğitim Programı Tarihinden Bir Program Geliştirme Projesi: İnsanoğlunun Gelişimi

A Curriculum Development Project from Curriculum History: Man A Course of Study

M. Emir Rüzgar^{a1}

^aAksaray University, Aksaray, Türkiye

Öz

Bu araştırmanın amacı, eğitim program alanı tarihinden dikkat çekici bir program geliştirme projesi olan İnsanoğlunun Gelişimi'ni (İnGel) analiz etmek ve bu projeden program kuramı açısından ne tür çıkarımlar yapılabileceğini incelemektir. Araştırmada geçmişte yaşanmış ve geçmişi etkilemiş, mevcut durumu etkileyen ve geleceği de etkileme olasılığı bulunan meselelerin incelenmesine olanak tanıyan tarihsel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırma amacına ulaşmak için İnGel ile ilişkili birincil ve ikincil kaynaklara ulaşılarak bu kaynaklar analiz kapsamına alınmıştır. Gerçekleştirilen analizler sonucunda ulaşılan bulgulara göre Bruner'in öğrenme ve öğretme yaklaşımlarını temele alan İnGel'in araştırmaya dayalı öğrenme anlayışına göre hazırlandığı, programın sarmal bir yapıyla tasarlandığı ve oldukça geniş bir materyal bütününe içerdiği belirlenmiştir. Ayrıca programın bilgiyi öğrencilere aktarılması gereken bir öge olarak görmediği, bilginin öğrencilerin etkin katılımıyla zihinlerinden oluşturulması gerektiğini savunduğu bulunmuştur. Öğrenme açısından liberal bir karakter taşıyan programın tutucu değerlerdense ilerlemeci değerleri öncelediği belirlenmiştir. Programın öne çıkardığı ilerlemeci bakış açısı ve değerler nedeni, medya organlarının ve siyasilerin de etkisiyle kamuoyunda büyük bir tepki çektiği ve bunun sonucunda da programın iptal edildiği sonucuna ulaşılmıştır. İnGel örneğinin program alanı uzmanı olmayanların medya ve benzeri araçlarla programları etkileme gücü olmasının alanın en büyük ikilemi olduğu tartışılmıştır. İnGel gibi ilerlemeci örneklerin iyileştirilmek yerine yok edilmesinin ise rasyonel bir topluma ulaşma ülküsüne zarar vereceği savunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Jerome S. Bruner, program incelemesi, program kuramı, program tarihi.

Abstract

The primary purpose of this study was to provide an analysis of Man: A Course of Study (MACOS), a remarkable curriculum development project from the history of the curriculum field, and to examine what kind of lessons can be learned from this project in terms of curriculum theory. In this study, a historical research model was utilized, which allows the examination of issues that occurred in the past and affected the past, affecting the current situation and potentially affecting the future. In order to achieve the research purpose, primary and secondary sources related to MACOS were identified and included in the analysis. Findings indicated that MACOS was prepared according to the research-based learning approach, that the curriculum was designed to be a spiral one, and that it included a wide range of materials. In addition, the curriculum does not consider knowledge as an element that should be transferred to students but argues that knowledge should be created in the minds of students with their active participation. As a liberal curriculum, MACOS prioritizes progressive values rather than conservative ones. Needless to say, the progressive perspective and values promoted by the curriculum caused a great reaction in public opinion. The study concluded that the biggest dilemma of the curriculum field is the power of non-specialists to influence curricula through media and similar tools. In addition, the study argues that destroying progressive examples like MACOS would harm the ideal of achieving a rational society.

Keywords: Jerome S. Bruner, curriculum examination, curriculum theory, curriculum history.

© 2025 Başkent University Press, Başkent University Journal of Education. All rights reserved.

*ADDRESS FOR CORRESPONDENCE: M. Emir Rüzgar, Department of Educational Science, Faculty of Education, Aksaray University, Aksaray, Türkiye. E-mail address: netemirim@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6372-1233.

Received Date: November 13th, 2023. Acceptance Date: July 30th, 2024.

1. Giriş

Eğitim programı alanının tarihi gelişiminin disiplinler ve sistematik anlamda alanın uzmanlarınca yeterince çalışılmadığı program kuramı tartışmalarında dile getirilmiş bir husustur (Ponder, 1974). Bu bağlamda eğitimde program geliştirme alanının tarihsel gelişim sürecinin uzunca bir süre boyunca alandaki araştırmacılarca ihmal edilmiş olduğu da ifade edilmiştir (Burlbaw ve Field, 2005). Ancak son yıllarda bu eğilimin tersine döndüğü, eğitim programı alanının gerek uygulayıcılarının gerekse de kuramcılarının alanın tarihine ilgi göstermeye başladığı, bu ilgi sayesinde alandaki önemli mevzularla ilgili çalışmalar yapılmaya başlandığı görülmektedir (Burlbaw ve Field, 2005). Alanın tarihine gösterilen bu ilginin, geçmişte yapılan hataların tekrarlanmaması, olumlu ve günümüzde geçerli olan yansımaların belirlenmesi açılarından önemli olduğu söylenebilir.

Değinen ilgiyi mevcut eğitim programı geliştirme uzmanları ve program uygulayıcıları için yararlı hale getirmenin yollarından biri, program tarihinden çeşitli program geliştirme projelerini inceleyerek bu tür projelerden alana yönelik çıkarımlarda bulunmaktır. Eğitim programları tarihinde farklı kültür ve bağlamlarda yürütülen birçok program geliştirme projesi bulunmaktadır. Ancak bu çalışma kapsamında, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) geliştirilen ve yürütücülüğünü eğitim öğretim alanına değerli katkılarıyla tanınan Jerome S. Bruner'ın yaptığı bir program geliştirme projesi incelenecektir. Sözü edilen program geliştirme projesi, İnsanoğlunun Gelişimi (İnGel) (Man: A Course of Study - MACOS)'dir.

Mevcut çalışma, en azından yazarının bilgisi dahilinde, Türkçe alanyazında MACOS ile ilgili ilk bilimsel çalışmadır. Doğrudan MACOS ile ilgili bir çalışma olmamakla birlikte MACOS projesinin ekip lideri Bruner'ın *Bir Öğretim Kuramına Doğru* adlı kitabını Türkçe'ye çeviren Fatma Varış ve Tanju Gürkan, Bruner'ın metinde MACOS'tan söz etmesi nedeniyle ilgili kısmı Türkçe'ye çevirirken *İnsan: Bir Ders Programı* karşılığını kullanmıştır. Benzer şekilde Aközer (2018a) de *İnsan: Bir Ders Programı* çevirisini tercih etmiştir. Ayrıca Çok Kültürlü bir Avrupa için Tarih ve Sosyal Bilgiler Öğretimi başlıklı kitapta MACOS'a değinildiği kısa bir kesitte *İnsan: Bir Çalışma Programı* karşılığı işe koşulmuştur (bkz. Aktekin vd., 2009). Ancak bu çalışmada incelenecek eğitim programı (MACOS), İnsanoğlunun Gelişimi (İnGel) olarak Türkçe söylenmiştir. Kavramın bu şekilde karşılığında gelişim kavramının kullanılma nedeni, makalenin devam eden kısımlarında açıklandığı üzere, İnGel'in evrimsel bir bakış açısıyla insanoğlunun yaşam zinciri üzerinden öğrencilerin insan davranışını anlaması düşüncesi üzerine kurulu olmasıdır. Dolayısıyla da İnsanoğlunun Gelişimi (İnGel) karşılığının programın mantığını daha iyi yansıttığı kabulünden hareketle çalışmada bu karşılık işe koşulmuş ve çalışmanın devamında tartışma bu karşılık kullanılarak sürdürülmüştür².

1.1. Kavramsal-Kuramsal Çerçeve

1.1.1. Sputnik Sonrası Dönemde ABD'de Program Geliştirme Çalışmaları

İnGel, İkinci Dünya Savaşı sonrasında beliren Soğuk Savaş Döneminin ürünüdür. ABD ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), arasındaki güç ilişkileri birçok farklı alanda bu iki ülke arasında yarışa sebebiyet vermiştir. Özellikle SSCB'nin ilk insan yapımı uydu olan Sputnik'i dünyanın eksenine yerleştirmesi ABD'lilerde SSCB'nin kendilerinden güçlü olduğuna ve SSCB tarafından boyunduruk altına alınacaklarına yönelik toplumsal bir korkuya neden olmuştur. Felaketin nedeninin eğitimin niteliksizliği olduğu sonucuna varan ABD, bu düşünce doğrultusunda eğitim sistemini ve okullarında uygulanan eğitim programlarını sorumlu görmüştür. Nitekim o dönemki yaygın kanıya göre ABD okulları programlar vasıtasıyla öğrencileri iyi bir şekilde yetiştirememekte, en iyi öğrencileri yetiştirerek üniversitelere kazandıramamakta, dolayısıyla da ABD üniversitelerinden, SSCB'yi geçecek düzeyde teknoloji çıkamamaktadır. Yine o dönemki yaygın kanıya göre felaketten kurtulmanın yolu, eğitim sistemini iyileştirmek ve programların niteliğini arttırmaktır. Bu sayede daha iyi bilim insanları yetişecek ve ABD, SSCB'ye karşı yenilmeyecektir (Rüzgar, 2020). Felaket ile başa çıkabilmek için, dönemin ABD başkanı Eisenhower, Bilim Danışma Komitesini (President's Science Advisory Committee) kurmuş ve Ulusal Savunma Eğitim Yasası'nı (National Defense Education Act) yürürlüğe koymuştur (Aközer, 2018a). Ayrıca o dönemde Amerikan eğitim sistemini iyileştirme adımlarından biri de eğitim programlarını yenileme veya düzeltme boyutunda olmuştur. Ulusal Bilim Kurulu, program geliştirme çalışmalarına büyük bir miktarda kaynak aktarmıştır. Bohan ve Randolph (2009), bu hususta şu ifadeleri kullanmıştır: "Sputnik sonrası dönemde federal hükümet eğitime kayda değer miktarda para aktarmıştır. Urban ve Wagoner; Sputnik'in en geçerli sonucunun uzay yarışına veya akademik çalışmalara verilen

² MACOS'un geliştirildiği dönemde İngilizce'de insan kavramı için Man (Erkek) ifadesi çoğunlukla kullanılıyordu. Günümüzde ise insan için man ifadesinin kullanımının kadını insanlık kavramının dışında tuttuğundan hareketle böylesi bir kullanım cinsiyetçi addedilmektedir ve daha kapsayıcı olan human ifadesi yaygın olarak kullanılmaktadır. Nitekim proje iptal edildikten sonra ve günümüze yakın zamanlarda MACOS'a yönelik hazırlanan websitesi yahut akademik çalışma gibi kaynaklarda Man: A Course of Study yerine (Hu)Man: A Course of Study ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. İnsanın Gelişimi yerine İnsanoğlunun Gelişimi karşılığı, orijinal ifadenin kökünde yer alan bu sorunsalı yansıttığı düşünüldüğü için kullanılmıştır.

dikkat değil, ‘kamu eğitiminin federal düzeyde finanse edilmesine verdiği güç’ olduğunu rapor etmiştir” (s. 136). İncelenen şekilde ortaya çıkan program yenileme ve düzeltme hareketi kapsamında kendi alanının en önde gelen bilim insanları bir araya gelmiş ve çalışma grupları-komiteler kurarak öğrencilere çağcıl programlar kazandırmaya çalışmıştır.

J. Zacharias, E. Rogers ve F. L. Friedman gibi o dönemin en önde gelen fizikçilerinin katılımıyla Fizik Çalışma Komitesi lise düzeyinde dünya çapında kullanılan fizik programları geliştirmiştir (Finlay, 1962). Benzer şekilde Biyolojik Bilimler Eğitim Programı Çalışması kapsamında biyoloji programları ve program materyalleri geliştirilmiştir (Grobman, 1959). E. G. Begle’nin önderliğinde Okul Matematiği Çalışma Grubu matematik eğitimini reforme etmeye çalışmış, okullara matematik programları geliştirmiştir (Bruner, 2021). Kimya Eğitimi Materyal Çalışmaları grubu, liselere yönelik kimya programları geliştirmiş, aynı zamanda bu programların uygulamaya konulmasında gerekli materyalleri de tasarlamıştır (Silber, 1961). Değınildiğı üzere oldukça kapsamlı program çalışmalarına ABD ile Sovyetler arasındaki yarış, özellikle de Sputnik krizi neden olmuş olmakla birlikte, bu tür program hareketlerinin tek nedeni Sputnik değildir. Nitekim Aközer’inde (2018a) belirttiğı gibi o dönemin program geliştirme çalışmalarında yer almış önemli isimlerinden Morrison “ellili yılların başında bilime ve entelektüel anlayışa (çevirenin notu: hikmete) okullarda ve kamusal yaşamda yeterince şans verilmediğı hissiyatına sahiptim” ifadesini kullanmıştır (Rudolph, 2006, s. 2). Benzer şekilde Zacharias ise “insanların bu dünyada hak ettikleri değeri görmeleri için ...gözlem, kanıt ve inançlarını gerekçelendirebilmelerini içeren entelektüel bir yetiştirim görmeleri zorunludur” düşüncesine sahip olmuştur (Rudolph, 2006, s. 2; ayrıca bkz. Aközer, 2018a). İncelenen program reformu hareketlerinin altında yatan nedenlerin önemlilerinden biri, o dönem ABD toplumunun genelinde baskın olan irrasyonel ve aydınlanma karşıtı düşünme biçimidir. Bu çalışmanın odağıını oluşturan İnGel de Sputnik sonrası irrasyonel düşünme biçiminin baskın olduğı dönemde Ulusal Bilim Kurulu tarafından finanse edilen program geliştirme projelerinden biridir.

1.1.2. Sputnik Sonrası Program Geliştirme Çalışmalarının Türkiye’ye Yansımaları

İNGel’in de bir parçası olduğı ifade edilen Sputnik sonrası program yenileme ve düzeltme hareketi dünyanın birçok ülkesini olduğı gibi Türkiye’yi de etkilemiştir. Turgut (1989) fen ve matematik alanları üzerinden Türkiye’de program yenileme çalışmalarını incelemiş ve söz edilen etkinin program çalışmalarına nasıl yansıdığını açıklamıştır. Örneğın, Turgut’a (1989) göre o döneme kadar Türkiye’de gelenekselleşmiş olarak öğretim programı geliştirme (saptama) işlemi; Talim ve Terbiye Dairesi’nin her bir dersin amaçlarını genel ifadeler halinde belirlemesi, ders içeriklerini konu başlıkları olarak sıralaması, genel amaç ve konu başlıklarının sıralanmasıyla oluşan dokümanın Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla kesinlik kazanması ve oluşan programa uygun ders kitaplarının hazırlanması şeklinde yürütülmüştür. Ayrıca ülkedeki fen ve teknoloji alanlarında yetişmiş insan gücünün azlığı, eğitim camiasının ilgisini lise programlarının yetersizliğine çekmiştir. Bin dokuz yüz ellili yıllardan itibaren gezici laboratuvar kurma, yaz kurslarında öğretmen yetiştirme ve ders materyallerini yurt içinde hazırlama gibi gelişme adımları atılmaya çalışılmış, 1960’lı yılların ortalarında Ankara Fen Lisesi’nin kurulmasıyla bu gibi gelişim adımları hem yeni biçime bürünmüş, hem de yoğunlaşarak ivme kazanmıştır (Turgut, 1989). Turgut (1989) Ankara Fen Lisesi’nin odakta olduğı fen ve matematik programlarını yenileme çalışmalarını şu şekilde izah etmiştir:

Fen Lisesinde, ilk yıllarda, hepsi Amerika Birleşik Devletlerinden alınan, Fizik ve Kimya programlarının tam tercümeleri ile Matematik ve Biyoloji programlarının seçilmiş konularında tercüme ve adaptasyonları kullanılmıştır (Biological Science Curriculum Study, 1963, a, b, c, d; Chemical Education Material Study, 1963, a, b, c; Physical Science Study Committee, 1960, a, b, 1961; School Mathematics Study Group, 1961, a, b, c, d.). Bu programlar yalnızca bir ders kitabından ibaret olmayıp ayrıntılı bir öğretmen kılavuzu, öğretmene yardımcı çeşitli yayımlar, öğretici filmler, özel olarak hazırlanmış laboratuvar araçları, öğrenci deneyleri kılavuzu, öğrenci yardımcı kitapları, testler ve diğer değerlendirme araçları gibi çok zengin program materyallerinden oluşmuştur. “Program”, sadece okutulacak konular listesine değil, bu öğretim materyallerinin tümüne verilen addır. Ders kitaplarıyla birlikte, bu tür yardımcı materyallerin büyük bir kısmı tercüme ve adapte edilmiştir. Öğretici filmler Türkçeleştirilmiş; laboratuvar araçları küçük desen değişiklikleri yapılarak seri halinde imal edilmiştir. Programlar daha sonraki yıllarda, orijinalindeki değişikliklere uyularak düzeltilmiştir. (ss. 2-3).

Görüldüğü üzere o dönemde Türkiye’de liselerde uygulanan programlar; Fizik Çalışma Komitesi, Biyolojik Bilimler Eğitim Programı Çalışması, Okul Matematiği Çalışma Grubu ve Kimya Eğitimi Materyal Çalışmaları komitelerinin hazırlamış oldukları programların Türkçe’ye uyarlanmış halleridir. Bu programlara göre hazırlanan ders kitapları Türkçe’ye çevrilmiş ve liselerde okutulmuştur (Aközer, 2018a, 2018b).

1.1.3. İnsanoğlunun Gelişimi

Ulusal Bilim Kurulu, İnGel'e 1963 ila 1970 yılları arasında programı geliştirme amacıyla 4,8 milyon dolar, uygulamaya koyma amacıyla 2,8 milyon dolar ve değerlendirme amacıyla 326.000 dolar olmak üzere yaklaşık 7,4 milyon dolar kaynak aktarmıştır. Aktarılan bu kaynakları kullanarak İnGel, özellikle beşinci sınıf öğrencilerine, genel olarak ortaokul öğrencilerine yönelik bir sosyal bilgiler eğitim programıdır (General Accounting Office - GAO, 1975).

İnGel'in temel amaçlarından birinin, Amerikan gençlerini nitelikli (sosyal) bilim insanları olarak yetiştirmek olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda İnGel'in temel mantığını İnGel ile ilgili açıklamalarında Bruner'ın da sıklıkla kullandığı şu deyiş ifade eder: "Suyu en son balık fark eder (Fish is the last to discover water)." İnGel'de canlıların evrimi temele alınarak öğrencilerin insanın gelişiminin farkına varmasını sağlamak amaçlanmıştır. Bu farkına varış süreci devam ederken öğrenciler insan davranışlarını anlamlandırabilecek ve böylece sosyal bilgileri öğrenmiş olacaktır. Ayrıca bir psikoloji uzmanı olarak Bruner'in öğrenme ile ilgili kullandığı şu ifade İnGel'de esas alınan öğretim mantığına işaret etmektedir: "Fizik öğrenen bir öğrenci, fizikçidir; fizik öğrenmek için fizikçi gibi düşünüp hareket etmesi diğer herhangi bir etkinlikten daha etkilidir." (Bruner, 2021, s. 12). Anlaşılabacağı üzere İnGel'de amaç, öğrencilerin kendilerine verilen hazır bir içeriği içselleştirmeleri yerine (sosyal) bilim insanı gibi düşüncelerini sağlamaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Türkiye'deki program geliştirme çalışmalarını da etkileyen Sputnik sonrası dönemde Ulusal Bilim Kurulu tarafından finanse edilen İnGel, program geliştirme tarihinin en ilgi çekici projelerinden biridir. Ayrıca bu program geliştirilip uygulamaya konulduktan sonra sosyal olayları evrim kavramı ekseninde incelemesi gibi nedenlerle birçok kesim ve kurum tarafından eleştirilmiştir. Bu araştırmanın amacı, program alanı tarihinden dikkat çekici bir program geliştirme projesi olan İnsanoğlunun Gelişimi'ni (İnGel) tarihsel olarak analiz etmek ve bu projeden program kuramı açısından ne tür çıkarımlar yapılabileceğini incelemektir. Elde edilecek çıkarımların program alan yazımına kuramsal olarak katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Tarihsel araştırmalar, "geçmişte ne olduğuna dair bir açıklamaya ulaşmak için geçmiş olayları veya olaylar bütününi sistematik olarak inceleme sürecidir" (Berg, 1998 akt. Johnson ve Christensen, 2014, s. 622). Benzer şekilde tarihi araştırmalar, geçmişte yaşanmış ve böylece geçmişti etkilemiş, mevcut durumu etkileyen ve geleceği de etkileme olasılığı bulunan meselelerin incelenmesini de içerir (Lune ve Berg, 2017). Ayrıca çalışma alanları açısından bir tarihe sahip olmak, o alanın mevcut durumuna anlamak ve geçmişi değerlendirmek için alanda bir bilinç var olması demektir (Kliebard, 1976). Bu araştırmada eğitim programları tarihi tarihinden bir program geliştirme çalışması analiz edildiği ve alanın hem bugünü hem de yarını için çıkarımlarda bulunmak amaçlandığı için araştırma modeli olarak tarihsel araştırma yöntemi seçilmiştir. Nitekim Johnson ve Christensen'in (2014, s. 624) Berg (1998)'den alıntılıdığına göre tarihi araştırmaların araştırmacılara beş yararı vardır: 1) bilinmeyen gün yüzüne çıkarmak, 2) soruları yanıtlamak, 3) geçmişin günümüze olan ilişkisini belirlemek, 4) bireylerin ve kurumların başarılarını kaydetmek ve değerlendirmek ve 5) içinde yaşadığımız kültürü anlamaya yardımcı olmak. İnGel özelinde değinilen yararlardan birinci, ikinci ve üçüncüsüne kullanılan araştırma modeli sayesinde ulaşılabacağı amaçlanmıştır.

2.2. Veri Toplama Süreci

Tarihsel araştırmalarda geçmişte gerçekleşmiş olayları analiz etmek ve geçmişten dersler çıkarmak gibi çeşitli araştırma hedeflerine ulaşmak amacıyla birincil ve ikincil tarihi kaynaklar kullanılabilir (Lundy, 2012). Birincil kaynaklar; orijinal belgeler, gözlem notları, dergiler, makaleler vb. gibi tarihsel olayın gerçekleştiği dönemde veya o döneme oldukça yakın zamanlarda yayımlanmış kaynaklardır. İkincil kaynaklar ise araştırma konusu edinilen olayın gerçekleştiği tarihten belirli bir süre sonra yayım(n)lanan kaynaklardır. Bunlar arasında ders kitapları, ansiklopediler, sözlü tarih yayınları, dergi makaleleri, gazete hikayeleri vb. olabilir (Lune ve Berg, 2017). Bu araştırma için birincil kaynaklar olarak İnGel programının resmi dokümanları ve materyalleri, İnGel ile ilgili kendi döneminde yayımlanan araştırma raporları, İnGel projesinde yer alan bilim insanı ve uygulamacılarının söylemlerini raporlayan kaynaklar, İnGel ile ilgili tartışmalar sonucunda devlet kurumlarınca hazırlanan resmi raporlar analize alınmıştır. İkincil kaynaklar olarak ise bu araştırmanın yazılma tarihine daha yakın araştırma raporlarına, ansiklopedik girdilere analiz kapsamında yer verilmiştir.

2.3. Veri Analizi ve Araştırma Süreci

Lune ve Berg (2017, s. 161) tarih araştırmalarının işlem adımlarını şu şekilde sıralamıştır: “a) araştırma düşüncesi, konusu ve araştırma sorusunun belirlenmesi, b) öncül alanyazın taramasının yapılması, c) araştırma düşüncesi ve sorusunun netleştirilmesi, ç) veri toplama sürecinin kesinleştirilmesi, d) birincil ve ikincil veri kaynaklarının saptanması ve ulaşılması, e) kaynak materyallerin orijinalliğinin gözden geçirilmesi, f) kaynakların araştırma sorusuna göre kodlanması ve yorumlanması ve g) veriyi yorumlama ve bulguların anlatsal sunumuna ulaşma.” Bu araştırmada da İnGel’in analiz edilmesi araştırma düşüncesi belirlendikten sonra öncül alanyazın taraması gerçekleştirilmiş, bu sayede araştırma amacı netleştirilmiş, veri toplama sürecine yönelik bir yordam oluşturulmuş, birincil ve ikincil kaynaklar saptanarak ulaşılmış, ulaşılan kaynakların orijinalliği gözden geçirilmiş, kaynaklar araştırma amacına göre kodlanmış ve bulgular sunulmuştur.

Tarih araştırmalarında temel amaç hiçbir zaman geçmişte yaşanan olaylara ilişkin toplanan bilgi ve belgelerin oldukları gibi sıralanarak sunumu, dökümlenme, değildir (Edson, 1988). Tam tersine tarih araştırmaları, yorumlama amacı güder (Johnson ve Christensen, 2014). Diğer bir deyişle, tarih araştırmaları geçmişte yaşanmış olayların yalnızca rapor edilmesini amaçlamaz (Johnson ve Christensen, 2014); birçok farklı amacı arasında bugün yaşananları anlamak için geçmişte yaşanan olayların yorumlanması da yer alır (Lakerbrink, 1982). Yöntemsel açıdan bu araştırmada yapılan analizlerde de İnGel programı, geliştirilme süreci ve program uygulandıktan sonra yaşananlar yorumlanarak günümüz eğitim programı alanı için dersler çıkarmaya odaklanılmıştır. Bu işlem yapılırken programın bilgi bilimsel, varlık bilimsel, erek bilimsel, organizasyonel ve felsefi-politik boyutlarına odaklanılmıştır.

2.4. Güvenirlik ve Geçerlik

Diğer bütün araştırma modellerinde olduğu gibi tarih araştırmalarında da güvenilirlik ve geçerlik mutlaka dikkate alınması gereken, araştırmanın niteliğini etkileyen hususlardandır (Lundy, 2012). Tarih araştırmalarında geçerlik ve güvenilirlik; betimsel, ilişkisel, deneysel vb. gibi nicel araştırma modellerinde olduğu gibi ölçme aracıyla toplanan verilere uygulanan istatistiki işlemler sonucunda belirlenmez. Tarih araştırmalarında geçerlik ve güvenilirlik, araştırma kapsamında ulaşılan kaynaklara dışsal eleştiri-inceleme (external criticism) ve içsel eleştiri-inceleme (internal criticism) tekniklerinin uygulanmasıyla sağlanır (Johnson ve Christensen, 2014; Lune ve Berg, 2017). Dışsal eleştiri, kaynakların otantikliğe sahip olup olmadıklarını belirlemek için ulaşılan tarihi kayıtların orijinalliğinden (otantikliğinden) emin olunması ile sağlanır (Johnson ve Christensen, 2014; Lundy, 2012; Lune ve Berg, 2017). İçsel eleştiri ise her bir kaydın içindeki bilgilerin doğru olup olmadığını incelemektir (Johnson ve Christensen, 2014). Bu araştırmada ulaşılan kaynakların, dışsal ve içsel eleştiri teknikleriyle, otantikliğinden ve içlerindeki bilgilerin doğruluğundan farklı kaynaklarla karşılaştırılarak emin olunmaya çalışılmıştır.

3. Bulgular

Program alanı tarihinden dikkat çekici bir program geliştirme projesi olan İnsanoğlunun Gelişimi’ni (İnGel) tarihsel olarak analiz etmeyi ve bu projeden program kuramı açısından ne tür dersler çıkarabileceğini incelemeyi amaçlayan bu araştırmada bulgular üç ana alt başlık çerçevesinde sunulmuştur. Bu alt başlıklardan ilki, bir eğitim programı olarak İnGel’in kuramsal mantığının incelenmesi, temel özelliklerinin belirlenmesi ve program materyallerinin neler olduğunun saptanması ile ilişkilidir. İkinci alt başlıkta İnGel’in bilgi bilimsel, varlık bilimsel, erek bilimsel, organizasyonel ve felsefi-politik boyutlarda analizinin sunulması amaçlanmıştır. Üçüncü alt başlıkta program uygulandıktan sonra programa yönelik eleştirilerin neler olduğu ele alınmıştır.

3.1. Bir Eğitim Programı Olarak İnGel: Kuramsal Çerçevesi, Özellikleri ve Materyalleri

İnGel’in kuramsal arka planı, İnGel’i geliştiren ekibin başında bulunan Bruner’in eğitim ne olduğu, öğretimin nasıl gerçekleştiği ve programların nasıl hazırlanması gerektiği ile ilgili düşüncelerinden doğal olarak oldukça etkilenmiştir. Bruner’a göre eğitim amacı, çocukların zihnini bilgi ile doldurmak değildir; tam tersine onların düşünme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesidir. Öğretim açısından ise Bruner şu açıklamalarda bulunmuştur:

Bir öğrenciye belirli alanları öğretmek, bilgileri zihnine yerleştirmesini sağlamak değildir. Aksine, ona bilginin oluşumunu mümkün kılan sürece katılmayı öğretmektir. Bir konuyu, o konuda yürüyen kütüphaneler üretmek için değil, öğrencinin matematiksel olarak düşünmesini, meseleleri bir tarihinin yaptığı gibi ele almasını, bilgi edinme sürecine katılmasını sağlamak için öğretiriz. Bilmek bir ürün değil, süreçtir (1966, s. 72).

... Konunun “aktarılması” arzusuna kapılındığı [sic] anda, işte o anda, pedagojinin esası tehlikededir. Çünkü bir öğretim programında bilginin aktarılması, sadece bilgi verilmesi, onun yalnızca bir parçasıdır. Bilgi aktarmak için öğretimden daha iyi yollar vardır. Öğrenci kendisi öğrenime katılmaz, öğrenme zevkini eğitmez, dünyaya bakışını değiştirmezse aktarılan “şey” aktarma çabasına değmeyecek kadar önemsizdir (1991, s. 59).

Burada alıntılanan görüşlerine ek olarak Bruner aynı zamanda bir bilişsel gelişim kuramı geliştirmiştir. Bu kuram kapsamında bilişsel gelişimin eylemsel, imgesel ve sembolik olmak üzere üç aşamada ilerlediğini tartışmıştır (Bruner, 1966). Bruner hangi gelişim döneminde olursa olsun her yaştan öğrencinin her konuyu kendi düzeyine göre öğrenebileceğini savunmuştur. Nitekim Bruner “bütün konu alanları, gelişim aşaması ne olursa olsun çocuğun anlık düzeyi ile konu alanının özüne uygun ve etkili biçimde öğretilebilir” (2021, s. 29) denencesinin yılmaz bir savunucu olmuştur. Her konunun öğrencinin düzeyine uygun ve konunun yapısına uygun bir şekilde öğretilmesi, aynı konuların farklı düzeylerde giderek artan bir derinlikle ele alınmasını sonuç olarak gerektirir. Bu durumda Bruner’in programların doğrusal değil, sarmal olması gerektiğini savladığı sonucu çıkarılabilir.

Bruner’in eğitim, öğretim ve eğitim programlarına yönelik buraya kadar tartışılan görüşleri doğrultusunda İnGel, öğrencilere sosyal bilgilerin aktarmaya amaçlamamış; aksine, öğrencilerin birer sosyal bilimci gibi düşünmesini sağlamaya çalışmıştır. Benzer şekilde İnGel, öğrencinin ilgilendiği eğitsel görevde (içerikte) ustalaşabilmesi için öğretimin tekrarlanmasını amaçlamıştır. İnGel’in uygulandığı öğretim ortamlarında öğrencileri aynı görevleri tekrar tekrar yerine getirmeli, sarmal program anlayışının gereği olarak her yeni eğitsel görevde konunun ele alınışının derinliği artmalıdır. Bu bağlamda Bruner, İnGel için söz edilen sarmallığı yansıtan beş temel hedef belirlemiştir (1965a, s. 1012):

1. Öğrencilerimizin kendi zihin güçlerine saygı duymalarını ve güvenmelerini sağlamak,
2. İnsanlığın mevcut durumu, insanın içinde bulunduğu kötü durum ve sosyal yaşamla ilgili düşünce güçlerine saygı duymalarını sağlamak,
3. Öğrencilere içinde yaşadıkları sosyal dünyanın doğasını ve insanın kendini içinde bulduğu durumu analiz etmeyi kolaylaştıracak bir dizi uygulanabilir model sunmak,
4. Öğrencilere, bir tür olarak insanın kapasitesine ve insanın içinde bulunduğu duruma, kökenine, potansiyeline ve insanlığına saygı duygusu kazandırmak,
5. Öğrencilere, insanoğlunun evriminin tamamlanmamış bir iş olduğu hissiyatı kazandırmak.

Sıralanan hedeflere ulaşmak amacıyla İnGel programının ana düşüncesi insanın sosyal davranışlarını anlamak için öğrencilerin insan davranışlarının kökeninde yer alan evrimsel süreci birebir ve yakından analiz etmesidir. İnGel hakkında yayımlanan bir raporda şu ifadeler yer verilmiştir: “İnGel, insan sosyal davranışının köklerini araştırmak için seçilmiş hayvan grupları ve basit bir insan toplumu olan Netsilik Eskimoları üzerinde yapılan çalışmaları kullanmaktadır.” (GAO, 1975). Şu halde İnGel programının içeriği insanın kendisidir: bir tür olarak insanın yapısı, insanın bugünkü haline ulaşmasını sağlayan ve bugünkü halinden daha da ileriye ulaşmasını teşvik edecek güçler. Söz edilen insanlaşma ve hatta daha da insanlaşma sürecinde içerik açısından programda üç soru sürekli öğrencinin önündedir (Bruner, 1965b):

1. İnsanoğlunu insan yapan nedir? (What is human about human beings?),³
2. İnsanlar bu hale (insan haline) nasıl geldiler? (How did get that way?),
3. Daha da insan haline nasıl getirilebilirler? (How can they be made more so?).

Program bu üç soru temelinde öğrencilere sunulurken insan evrimini olası kılan beş insanlaştırıcı güç vurgulanır: 1) alet yapımı, 2) dil, 3) sosyal düzenleme (organizasyon), 4) insanın uzun süren çocukluk döneminin yönetimi ve 5) insanın açıklama itkisi. (Bruner, 1965a). İster primatların avlanmak amacıyla bir taşın ucunu sivriktirmeleri sonucunda yapılan bir alet olsun isterse de saniyede trilyonlarca işlem yapabilen süper bilgisayarlar olsun, alet yapma ve kullanma insanın evriminin bir parçasıdır. Ayrıca dil de evrimin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle öğrenciler dili formel bir şekilde belirli dil yapılarının ad, bazılarının ise eylem olduğunu ezberleyecek şekilde öğrenmemelidir. Öğrenci insanlaşma sürecinin ayrılmaz bu parçasını, dilin iletişimin ayrılmaz bir ögesi olduğu ve söylene, anlatı, bilim vb.nin hepsinde insanın diliyle sınırlı olduğunu bilerek öğrenmelidir. Evrim dinamik ve akışkan bir süreç olduğu için toplum da durağan değildir. Öğrenci toplumun sabit olmayan yapısını öğrenmelidir. Bunun sağlanması için toplumun çalışmasını sağlayan işlevsel modelleri öğrenciler incelemelidir. Çocukluk döneminin yönetimi ise insanlaştırıcı bir diğer güçtür. İnGel’de bu gücün üç tema altında ele alınması ön görülmüştür: 1) diğer hayvanların aksine insanın çocukluk döneminde dilin de etkisiyle duyuların baskınlığının öğrencilerce anlaşılması (Bir insanın çocuğu, diğer

³Yarış ve Gürkan, daha önce anılan Bruner’in Bir Öğretim Kuramına Doğru adlı kitabının çevirilerinin ilgili bölümünde bu üç soruyu şu şekilde Türkçe söylemiştir:

- 1) İnsanoğlunun insana özgü özellikleri nelerdir?
- 2) Nasıl böyle oldular?
- 3) İnsana özgü özellikler nasıl daha da arttırılabilir? (Bruner, 1991, s. 60).

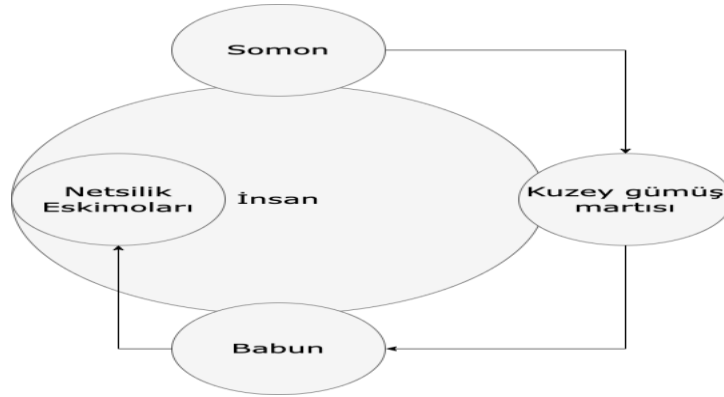
hayvan türlerinin çocuklarında aksine karnını doyursa ve konforda olsa bile duyular, algı sürekli açıktır), 2) insanın becerileri, insanın yaşamda kalmasını sağlayan beceriler ve öğretimi, 3) çocuğun biçimlenmesiyle toplumun biçimleneceği düşüncesidir; her insan bir gün çocuktu, geçirdiği çocukluk dönemi ise insanlığını oluşturdu (Bruner, 1991). Beşinci insanlaştırıcı güç, insanın açıklama itkisidir. Diğer hiçbir canlıda olmayan bir şekilde insan, dünyayı sürekli anlamak ve anlatmak ister. Buraya kadar tartışılan amaçlarına ulaşmak için İnGel altı kesim altında gruplandırılmış 60 dersi içermektedir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1
İNGel Kapsamında Yer Alan Dersler

No	Dersin Adı	Ders Adının Orijinali
1	Giriş Dersleri: Bir ömrühayatta neler vardır?	Introductory Lessons: What's in a Lifetime?
2	Somon Balığı	Salmon
3	Kuzey Gümüş Martıları	Herring Gulls
4	Babunlar	Baboons
5	İç Kamplarda Netsilik Eskimoları	The Netsilik Eskimos at the Inland Camps
6	Buz Üzerinde Netsilik Eskimoları	The Netsilik Eskimos on the Sea Ice.

Tablo 1'deki derslerin sıralanışından görülebileceği üzere İnGel'de ilkel yaşam formlarından başlayıp daha gelişkin olanlara doğru akan sarmal bir akış söz konusudur. Somon balığı ile başlayan inceleme martılara, babunlara ve Netsilik Eskimolarına doğru devam eder. Programın sarmal yapısı içeriğin tasarlanma şeklinde görülmektedir (bkz. Şekil 1).

Şekil 1
İNGel Programında İçeriğin Genel Yapısı

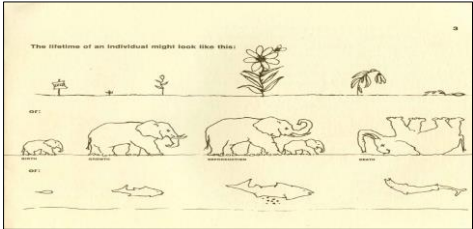
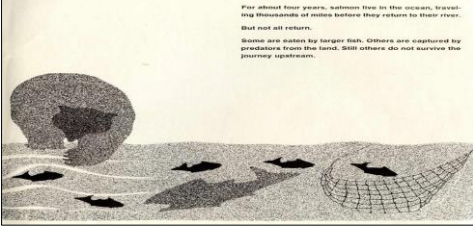
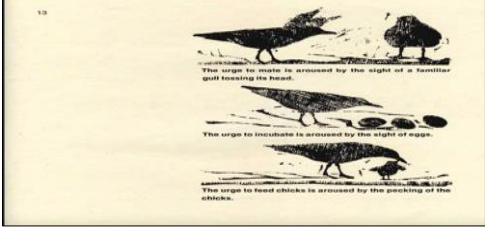

İNGel'in geliştirilme sürecinde o dönemin genel uygulamalarına uygun olarak yalnızca hedeflerin ve içeriğin oluşturulmasıyla kalmamıştır. Aynı zamanda programı uygulayan öğretmenlerin yararlanabileceği oldukça geniş kapsamlı ve çeşitli materyaller de geliştirilmiştir. Materyaller program kapsamında film, kitapçık ve diğer materyaller başlıkları altında gruplandırılabilir. Bu materyallerin çeşit ve başlıkları, İnGel projesinin materyallerini geliştirerek yayımlayan Eğitim Geliştirme Merkezi'nin (Education Development Center - EDC) (1971) sağlamış olduğu bilgiler dikkate alınarak oluşturulan Tablo 2'de ve bu materyallerden bazı görsel örnekleri ise Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 2
İN Gel Programının Materyalleri

Filmler	Kitapçıklar	Diğer Materyaller	Öğretmen Kitapları	Kılavuz
• Somon balığının yaşam döngüsü (10 dakika-dk.) • Kuzey gümüş martılarının davranışı (10 dk.) • Amboseli'deki hayvanlar (20 dk.) • Minik bebek (10 dk) • Büyük bebek (10 dk.) • Babun grubu (22 dk.) • Bayan Goodall ve yabani şempanzeler (29 dk) • Suyun içine kurulan taş çitler ile balık avlama (30 dk) • Knud (31 dk) • Tundrada yaşam (14 dk) • Caribou geçidinde (29 dk) • Güz nehir kampında, 1. Bölüm (26 dk.) • Güz nehir kampında, 2. Bölüm (32 dk.) • Kış buzla kampı, 1. Bölüm (32 dk.) • Kış buzla kampı, 2. Bölüm (30 dk.) • Kuzgunun efsanesi (20 dk.)	• Yaşam döngüsü, • Hayvan uyumu, • Bilgi ve davranış, • Doğuştan gelen ve sonradan öğrenilen davranışlar, • Doğal seçim, • Yapı ve işlev, • Somon balığı, • Kuzey gümüş martısı, • Gözlemcinin el kitabı, • Afrika ovasındaki hayvanlar, • Babunlar, • Babun grubu, • Babun iletişimi, • Irvan Devore'un alan notları, • Kuzey kutbuna bir yolculuk, • Netsilik Eskimolarının şarkı ve öyküleri, • Boynuz ve diş, • Kuzey kutbu, • Sağlam buz üzerinde, • Kiviok'un çeşitli yaşamları, • Bildiğimiz bu dünya, • Gerçek oyun, • Veri kitabı. Ayrıca yedi tane daha hayvanlarla ilgili kitapçık.	• Sözcükler gün yüzüne (plak), • Alanda (plak), • Beş adet film şeridi, • 23 adet harita, poster ve duvar fotoğrafı, • Üç eğitsel oyun, • Eskimo kartları.	Programın arka plan bilgileri ve bibliyografyası ile birlikte örnek ders planları, hizmet içi çalıştaylar için önerilen konu başlıklarını ve öneri değerlendirme stratejilerini içeren toplamda dokuz kitap halinde 770 sayfalık öğretmen kılavuz kitapları	

Tablo 3
İnGel Materyallerinden Örnekler

Ders	Materyal	Materyalden Örnek Bölüm
Giriş Dersleri: Bir ömrühayatta neler vardır?	Yaşam Döngüsü (s. 3)	
Somon balığı	Somon balığı (s. 11)	
Kuzey Gümüş Martıları	Kuzey Gümüş Martısı (s. 13)	
Babunlar	Babun iletişimi (s. 6)	
Inland Kamplarındaki Netsilik Eskimoları	Netsilik Eskimolarının Şarkı ve Öyküleri (s. 6)	
Buz Üzerinde Netsilik Eskimoları	Günümüzde Netsilikler	

3.2. Bir Eğitim Programı olarak İnGel'in Bilgi Bilimsel, Varlık Bilimsel, Erek Bilimsel, Organizasyonel ve Felsefi-politik Boyutlarda Analizi

Analiz etme işlemi, bir kavramın onu oluşturan alt boyutlarına ayrılması ve bu boyutların hem birer birer hem de alt boyutların bütününe oluşumuna nasıl bir katkısı olduğunun incelenmesi olarak tanımlanabilir. Şu halde bir eğitim programı olarak İnGel'in analizinin de onun bilgi bilimsel, varlık bilimsel, erek bilimsel, organizasyonel ve felsefi-politik boyutlarına ayrılarak yapılması uygun görünmektedir. Burada bilgi bilimselden kasıt; öğrenme sürecinde bilgi ve özelliklerine programda nasıl yaklaşıldığıdır. Varlık bilimsel ile İnGel'in bilgiyi öğrenmeyi düzenleyecek öğretmene ve bilgiyi keşfedecek öğrenciye nasıl yaklaştığı ve ne tür roller biçtiği ifade edilmektedir. Erek bilimsel açıdan programın ne tür amaçlara ulaşmayı hedeflediği ele alınmaktadır. Organizasyon açısından programın amaçlarına ulaşmada nasıl yapılandırıldığı tartışılmaktadır. Son olarak felsefi-politik boyutta ise hem süreç hem de ürün olarak nasıl bir dünya görüşünü savunduğu incelenmektedir (bkz. Tablo 4).

Tablo 4

İnGel'in Bilgi Bilimsel, Varlık Bilimsel, Erek Bilimsel, Organizasyon ve Felsefi-Politik Boyutlardan Analizi

Bilgi Bilimsel	Varlık Bilimsel	Erek Bilimsel	Organizasyon	Felsefi-Politik
• Öğrenciye aktarılan hazır bilgi anlayışının reddi, • Öğrencinin öğrenme etkinliklerinde birebir yer alarak oluşturduğu bilgi.	• Öğretmen: Bilginin nihai sahibi değil, öğrenmeye rehberlik eden, öğrenme ortamını düzenleyen öğretmen. • Öğrenci: Edilgen bir şekilde kendisine verilen bilgiyi içselleştiren değil, etkin bir şekilde bilgiyi zihninde oluşturan ve düzenleyen.	• Öğrencilere çalıştıkları alanın yapısını öğretmek, • Öğrencilerin çalıştıkları alanın uzmanıymış gibi öğrenme sürecine katılmalarını sağlamak.	• Sarmal program, • Disiplinler arasılık.	• Liberal, • Deneysel, • (Kendi dönemi için) Yenilikçi.

Bilgi bilimsel olarak İnGel'de bilgi, öğrencilere aktarılacak bir şey değildir, öğrencilerin oluşturduğu (inşa ettiği) bir şeydir. Bilindiği üzere Bruner, oluşturma öğrenme anlayışının en önde gelen temsilcilerindedir. Bu anlayışa göre bilgi, öğretim etkinliği sonucunda öğreticiden öğrencinin zihnine aktarılması gereken bir yapıda değildir. Aksine bilgi, öğrencinin etkin bir şekilde yer aldığı ve hatta kendisinin de düzenlenmesinde söz sahibi olduğu öğretim etkinliklerinde yer alarak keşfettiği bir şeydir. Bruner bilgiyi şu şekilde tanımlanmıştır:

Bilgi, deneyimlerdeki düzene anlam ve yapı kazandırmak için oluşturduğumuz bir modeldir. Herhangi bir bilgi bütünündeki düzenleyici fikirler, deneyimi ekonomik ve bağlantılı hale getirmek için yapılan keşiflerdir. Fizikte kuvvet, kimyada bağ, psikolojide güdüler, edebiyatta üslup gibi kavramları anlama amacına yönelik araçlar olarak keşfederiz. (1979, s. 120).

Şu hâlde İnGel'deki bilgi anlayışı, öğrenenden bağımsız bir kabulle şekillenmemektedir. Bilgi, öğrenenin kendi zihninde öznel olarak oluşturduğu yapılar aracılığıyla öğrenilir. Öte yandan İnGel'in sarmal yapısı gereği giderek derinliği artan bir şekilde öğrenci tarafından yorumlanmalıdır. Yine bu sarmal yapı gereği incelenecek her bir konu birbirini takip eden ancak derinliği artan şekilde ele alındığında yeni bilgi, önceki bilgilerin bağlamında, eski bilgiler üzerine kurularak öğrenilir. İnGel'in ilgilendiği alan olan sosyal bilgiler açısından bakıldığında bilgi, öğrencinin sosyal bilgilerdeki yapıları zihninde öznel bir şekilde keşfettiği bir şekilde edinilir. Bu bağlamda İnGel sorgulamaya-araştırmaya dayalı öğrenme yaklaşımını temele almaktadır.

Varlık bilimsel olarak İnGel'de öğretmenlerin ve öğrencilerin öğrenme süreçlerindeki rollerine bakılırsa öğretmenlerin bu program anlayışında bilginin nihai kaynağı olarak görülmedikleri kolaylıkla anlaşılabilir. Bu programı uygulayan öğretmenlerin amaçları, öğrencilerin öğrenme hevesini canlandırmak, öğrencilerin göreceli doğrularını oluşturmaları için bilişsel yeteneklerini harekete geçirmektir. Bu anlamda öğretmenler, öğrenme sürecinin nihai hâkimi ve tek sahibi değildir, bilakis rehberleri ve kolaylaştırıcılarıdır. Öğrenciler, üzerlerine bilgi yazılacak boş levhalar değil, kendi dünyalarını şekillendirmeyi amaçlayan küçük sosyal bilimcilerdir. Bruner'ın şu açıklaması

değinilen hususu özetlemektedir: “Bir konuyu, o konuda yürüyen kütüphaneler üretmek için değil, öğrencinin matematiksel olarak düşünmesini, meseleleri bir tarihçinin yaptığı gibi ele almasını, bilgi edinme sürecine katılmasını sağlamak için öğretiriz.” (Bruner, 1966, s. 72). İnGel’in oldukça çeşitli materyallerindeki etkinliklerde öğrencinin kendine verilen adımları yerine getiren bir rolünün asla olmadığı, öğrenciye sürekli bir şekilde yöneltilen düşünsel anlamda kışkırtıcı sorularla zihnini kullanmaya, düşünmeye ve yanıt üretmeye teşvik edildiği rahatlıkla söylenebilir (Bohan ve Randolph, 2009).

Erek bilimsel olarak İnGel, öğrencilerin iyi birer problem çözücü olabilmeleri için sosyal bilimciler gibi düşüncelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırmaya (sorgulamaya) dayalı öğrenme anlayışı çerçevesinde İnGel, öğrencilerin doğru soruları sorma ve doğru yanıtlara ulaşma becerilerini geliştirmeyi amaçlamıştır (Tredwell ve Zodikoff, 1974, 6 Aralık). Benzer şekilde İnGel’in bilgi bilimsel boyutunun analiz edildiğinde değinildiği gibi İnGel, öğrencilerin incelediği alanın yapısını öğrenmeleri hedefini gütmektedir. İnGel’den önceki programlar genellikle, soğuk savaş döneminin düşünce yapısına uygun olarak tek tipçi değerleri öğrenciye kazandırmayı amaçlamıştır. (Hegeman, 2021). İnGel ise demokratik çoğulcu ve seküler hümanist değerlere odaklanmıştır.

Organizasyon açısından İnGel, sarmal bir programdır. Öğrenciler aynı konulara tekrar tekrar derinlemesine bakma şansına sahip olurlar, bu da öğrencilerin unutmama miktarını azaltabilir ve eldeki becerilerde ustalaşmalarını sağlayabilir. Sarmal programların genelde olduğu gibi İnGel’de de öğrenci konuya ilişkin basit düşüncelerle yola çıkmakta (örneğin somon balığı veya martılar), ardından da daha karmaşık düşüncelere ilerleyebilmektedir (örneğin Netsilik eskimoları). Böylesi bir yaklaşımın öğretimin temel ilkeleriyle uyumlu olduğu sonucuna varılabilir. Öte yandan İnGel sarmal bir tasarımı işe koşarak, farklı disiplinlerden bilgilerin var oldukları farklı bağlamların öğrenciler tarafından içselleştirilmesini sağlamıştır. Örneğin, İnGel esasen bir sosyal bilgiler programı olmasına karşın biyoloji alanındaki evrim düşüncesini ana düşünce olarak alıp öğrencilerin toplumsal yapının durağan olmadığını, dinamik olduğunu ve her zaman ilerlemenin olası olduğunu görmelerini amaçlamış, bu amaca ulaşmaya çalışırken de antropoloji alanından sıklıkla yararlanmıştı.

Felsefi-politik olarak İnGel oldukça liberaldir. Bu bağlamda İnGel’in kendi döneminden önceki programlara göre oldukça deneysel ve ilerlemeci (eğitim felsefelerinden biri olan ilerlemecilik anlamı kastedilmemektedir) olduğunu söylemek yersiz olmayacaktır. İnGel’de tutucu (dini, felsefi, yaşam görüşü açısından) değerleri ön plana alan bir öğretim anlayışı yerine bilimsel bilgileri öne çıkaran bir öğretim anlayışı öne çıkarılmıştır. Öğrencilerin içinde buldukları toplumu o toplumun lensleriyle görmeleri yerine Netsilik Eskimolarını inceleyerek kendi toplumlarına farklı bir bakış açısıyla, yeni bir pencereden, yaklaşabilmeleri düşüncesi baskın olmuştur. Öne çıkardığı ilerlemeci anlayış nedeniyle İnGel, tutucu-gelenekselcilerden büyük tepki görmüş, ilerlemeciler ile tutucular arasında tartışmalara neden olmuştur. İnGel’e yönelik eleştiriler ve gördüğü tepkiler bir sonraki alt bölümde ele alınacaktır.

3.3. Bir Eğitim Programı Olarak İnGel’in Öğrenmeye Etkisi, Algulanışı ve İnGel’e Yönelik Tepki-Eleştiriler

Bulguların bu bölümü, iki alt başlık altında ele alınacaktır. Öncelikle İnGel’in uygulandığı sınıflarda öğrenci erişimine etkisi o dönemde İnGel üzerine yapılan araştırmalar incelenerek tartışılacaktır. Ardından İnGel’in gerek eğitsel çevrelerde nasıl algılandığı ve İnGel’e yönelik tepkilerin-eleştirilerin neler olduğu sorgulanacaktır.

3.3.1. İnGel’in Başarısının Değerlendirilmesi

Tredwell ve Zodikoff (1974, 6 Aralık), İnGel’in öğrenci erişimi açısından diğer sosyal bilgiler programlarından daha etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmada öğrenciler kontrol ve deney grubu olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Deney grubundaki öğrencilere İnGel’in uygulandığı bir öğretim deneyimi, kontrol grubundaki öğrencilere ise başka bir sosyal bilgiler programının uygulandığı öğretim deneyimi sunulmuştur. Ayrıca yapılan analizlerde gruplarda arasında öğrenciler cinsiyeti ve IQ değişkenleri sabit tutulmuştur. Yapılan analizler sonucunda iki grup arasından akademik erişim açısından herhangi bir farklılık gözlemlenmemiştir. Araştırma sonucunda öğrenci erişim açısından gruplar arasında bir farklılık olmadığından hareketle daha fazla okulun İnGel ve benzeri yenilikçi programları kullanmaları önerilmiştir çünkü yenilikçi programlarla öğrenci erişiminde farklılık olmasa bile en azından öğrenciler İnGel gibi yenilikçi bir program aracılığıyla daha öğrenci merkezli etkinliklerle çalışabilecektir.

İNGel materyallerini geliştiren şirket EDC’nin programı değerlendirmek amacıyla yaptığı bir çalışmaya hem kırsal kesimdeki hem de merkezdeki 16 farklı okul sisteminden 123 sınıf katılmıştır (EDC, 1971). Araştırmada toplamda 3003 öğrenci ve 70’ye yakın öğretmenden veri toplanmıştır. Testler aracılığıyla toplanan verilere ek olarak programa yönelik düşünceleri hakkında öğrenci, öğretmen ve okul çalışanları gibi farklı rollerdeki muhataplarla görüşmeler yapılmıştır. Aynı zamanda program etkililiğine dair muhataplara anketler uygulanmıştır. İnGel’in etkililiği hakkında araştırma verileri şu şekilde özetlenebilir:

- Öğrenciler anlamlı düzeyde bilgi edinmiş ve aynı zamanda düşünme (mantık) becerileri de anlamlı düzeyde artmıştır,
- Okullarda genellikle yaygın olarak görülen kız ve erkek öğrenciler arasındaki başarımların farklılıkları İnGel uygulandığı sınıflarda ortadan kalkmıştır. Diğer bir deyişle İnGel ile sosyal bilgiler çalışan kız ve erkek öğrencilerin başarımları arasında bir farklılık görülmemiştir,
- Öğrenci başarımlarındaki bireysel farklılıkların öğrencilerin zeka düzeyleri ve hazırbulunuşluk düzeyleri (sahip olunan ön bilgiler açısından) ile ilişkili olmadığı belirlenmiştir. Demek ki zeka ve ön bilgi düzeyi fark etmeksizin bütün öğrenciler İnGel aracılığıyla kendi düzeylerinde öğrenebilmiştir.

Cort ve Peskowitz (1977), İnGel'in ve başka bir sosyal bilgiler programlarının uygulandığı grupların yer aldığı, gruplar arasında ön test açısından farklılık olmadığı, ön test-son test desenli bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda İnGel'in uygulandığı grupta yer alan öğrencilerin son testte İnGel'in ağırlıklı olduğu testlerde anlamlı olarak daha yüksek puan aldıkları, soyut kavramlardansa olgu ve gerçekleri daha fazla öğrendikleri ve İnGel sayesinde diğer gruba nazaran sosyal bilgilere yönelik daha olumlu tutum geliştirdikleri belirlenmiştir.

Başka bir çalışmada Wilson ve Taylor (1978), İnGel'in uygulandığı sınıflarda İnGel'in öğrenci davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Tasarım açısından çalışmada ön test-son testli deney ve kontrol gruplarının yer aldığı bir desen uygulanmıştır. Araştırma çerçevesinde İnGel kapsamında öğrencilerin belirli bir kültürü (Netsilik Eskimo) ayrıntılı bir şekilde analiz etmelerinden hareketle öğrencilerin kültür tarafından belirlenen tutumlarında değişim olup olmadığı sorgulama konusu edilmiştir. Araştırma sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: 1) Belirli bir kültürün çalışılması, kültür tarafından belirlenen davranışlara yönelik daha açık (kapsayıcı-kabullenici) tutumlara neden olmamıştır, 2) Programda sıklıkla yer alan grup çalışmaları, bireysel anlamda benlik algısının da, grup arkadaşlarına yönelik saygının da gelişmesine katkı sağlamamıştır, 3) Öğrencilerin cinsiyeti farklı kültürel davranışlara yönelik tutumu etkilememiştir ve 4) Öğrencinin cinsiyeti, benlik algısı ve diğerlerine saygının gelişiminde etkili değildir.

İnGel'in değerlendirilmesinde öğrencilerin sosyal bilgilerdeki erişimi ve tutumları ile birlikte gerek öğrencilerin gerekse de eğitimcilerin programa yönelik bakış açıları ve görüşleri de incelenmiştir. Öğrenci görüşlerinden bir kısmı şu şekildedir:

Kitapçıkları sevdim. Çok zor bir soruyu almışlar ve parçalara ayırmışlar... Başlangıçta bir soru var ve sonra soru hakkında size anlatacakları bir hikâyeye var (EDC, 1971, s. 6).

Film, kitapçık ve daha birçok farklı materyal olması, "İşte sana kitap: Oku" tarzında bir yaklaşıma göre konuyu daha da ilgi çekici ve takibi kolay hale getirmektedir (EDC, 1971, s. 7).

Büyük bir grupta çalışırken söylemek istediğimiz her şeyi söyleyemedik. Ama küçük gruplarda söylemek istediklerimizi söyler ve söylediklerimiz üzerine çalışmaya devam ederdik... sonra da söylediklerimizi herkesle paylaşırdık (EDC, 1971, s. 7).

Öğretmenimiz de dahil hepimiz daha çok eğleniyoruz. İnGel'i diğer derslerimizde de pek çok şekilde kullanıyoruz. Daha çok hareket ediyoruz. Daha çok soru soruyoruz (Link, 1971, s. 181).

Buraya kadar ele alınan görüşlerine ek olarak İnGel'in kullanıldığı bazı okullardaki öğrenciler doğrudan Bruner'a mektup yazarak program ile ilgili memnuniyetlerini paylaşmıştır. Örneğin:

Sevgili Bay Bruner,

İnsanoğlunun Gelişimi'nin coğrafya dersinden daha ilginç olduğunu düşünüyoruz. Programdan hoşlandık.

Artık insan ve hayvanlar hakkında daha sağlıklı düşünüyoruz. "İnsanlar Neden İnsandır?" sorusunu çalışmaya ilk başladığımızda soruyu panoya yaklaşık yirmi beş yanıtla [çevirenin notu: nedenle] birlikte asmıştık. Bugün geriye sadece üç neden kaldı. Bunlar: ruh, dil ve bedenimiz (iç ve dış özellikler). Burada ve deniz aşırı diğer ülkelerde başkalarıyla iyi geçinmeye çalışarak, hava ve su kirliliğini azaltarak, karar vermek için daha dikkatli düşünerek ve mümkün olduğunca insanca davranmaya çalışarak daha da insan olmayı umuyoruz.

Netsilik'leri çalıştıktan sonra çok savurgan olduğumuzu görüyoruz.

Merak ediyoruz: Bu programı hazırlamaya sizi ne itti ve programı hazırlamak ne kadar zamanınızı aldı.

Sizinle tanışmak isteriz.

Bayan E. Hodge'in sınıfından arkadaşlarınız (altıncı sınıf).

[Sınıftaki 29 öğrenci tarafından imzalanmıştır].

(Link, 1971, s. 179)

İnGel ile ilgili olarak öğretmenler ise şu tür beyanlarda bulunmuştur:

Çocuklar beni eskisinden daha fazla danışman olarak kullanıyor ve bir öğretmen-öğretici olarak bana güveniyorlar (Link, 1971, s. 180).

Ben çocukları farklı görüyorum, sanırım onlar da beni farklı görüyor. İkimize de bir şeyler oldu. Aramızda bir uyum var; daha yakınız (Link, 1971, s. 180).

Programın en iyi tarafı, katılma zorunda olduğumuz çalıştaylardı. Çalıştaylarda bir grup insanla bir araya geliyorsunuz ve ardından programa yönelik heyecan bulaşıcı hale geliyor. İnsanlar heyecanı size bulaştırıyor. Birisi diyor ki “Ben bunu şu şekilde yaptım.” Ardından eve gittiğinizde “ben nasıl farklı bir şekilde yapabilirim” diye düşünüyorsunuz (EDC, 1971, s. 7).

Sınıf öğretmeniymişken başıma gelen en iyi şey oydu [çevirenin notu: İnGel’i kastediyor]. 5. ve 6. sınıflarımızdaki öğretim ve öğrenme etkinliklerimizde devrim yarattı (Falkenstein, 1977, s. 98).

Eğitimcilerin İnGel’e yönelik olumlu görüşleri program uygulamadan kaldırıldıktan yıllar sonra bile eğitimciler tarafından dile getirilmiştir. *Phi Delta Kappan* dergisinin kendisiyle eğitimin yükselen yıldızlarından biri olduğu dile getirilerek yaptığı bir röportajda David W. Denton, “bildiğiniz en iyi ancak en az uygulanan program hangisidir” diye sorulduğunda şu yanıtı vermiştir:

1960’lı yıllarda Jerome Bruner ve meslektaşları, İnsanoğlunun Gelişimi (İnGel) adlı bir sosyal bilimler programı tasarladılar. Genellikle ders kitapları ve öğretim kılavuzuyla karakterize edilen geleneksel okul programlarının aksine İnGel, çoklu yöntem ve ilgi çekici deneyimler yoluyla öğretimi öne çıkarıyordu. Öğrenciler Kuzey Kutbu’ndaki Amerikan yerlilerini gözlemlerdi, yabancı habitatları keşfederdi ve hayvan seslerini dinlerdi. Program, içerikten ziyade öğrenme sürecini vurgulamak üzere tasarlanmıştı. Temel hedeflerinden biri, öğrencileri sosyal bilimcilere dönüştürmektir. Öğrenciler zamanlarının çoğunu sosyal düşünce ve kavramları analiz ederek, karşılaştırarak ve sentezleyerek geçirirlerdi. İnGel’e bugün dönüp baktığımızda, çoklu zekâ, biçimlendirici değerlendirme ve üst düzey düşünme de dahil olmak üzere, eğitim alanyazınında ortaya çıkmalarından yıllar önce bir dizi etkili öğretim uygulamasını içerdiği görülmektedir (Patterson, 2012, s. 79).

3.3.2. Bir Eğitim Programı Olarak İnGel’in Algılanışı ve İnGel’e Yönelik Eleştiriler

İnGel programı uygulamaya konulduktan sonra tutucu görüşe sahip ebeveynler ve siyasiler tarafından yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler özellikle İnGel’in daha önce görülmemiş bir cesaretle ele aldığı konular nedeniyledir. Bu düşünce yapısına sahip insanlara göre İnGel; “zina, hayvanlarla cinsel ilişki, yamyamlık, çocuk öldürme ve yaşlıları öldürme” (Dow, 1975, s. 80) gibi temalarla doludur. İnGel insanın insan yapan şeyin ne olduğunu inceleyerek keşfetmeleri amacıyla öğrencilerin somon, martı ve babun gibi basit yaşam formlarını ve ardından Netsilik Eskimolarının yaşam pratiklerini ele almasını içermiştir. Özellikle Netsilik Eskimolarının günlük yaşam pratikleri içerisinde yer alan yaşlıların avlanmayı ve mobiliteyi düşürmeleri nedeniyle elimine edilmeleri, Eskimoların evlilik pratiklerinin İnGel’in kullanıldığı dönemdeki toplumsal ahlaka aykırı olması, program kapsamında öğrencilere okumaları amacıyla verilen bazı Eskimo hikayelerinin Amerikan (Hristiyan-Beyaz) toplumun ahlaki değerleriyle tamamen çelişmesi vb. gibi hususlar büyük ses getirmiştir. Ayrıca somon balığı, martı ve babunların davranışlarının sınıf incelenen bir kısmının öğrenciler için bir kısmı rahatsız edici olduğu düşünülmüştür. Örneğin, kuzey gümüş martı yavrularının içgüdüsel davranışlarının incelendiği bir derste amaç, öğrencilerin martıların otomatik-içgüdüsel davranışlarını incelemeleri ve insanların öğrendikleri daha esnek davranışlarla martıların içgüdüsel davranışlarını karşılaştırabilmeleridir. Bu derse yönelik Jones tarafından yapılan gözlemlerin birinde öğretmen ile öğrencilere arasında şu diyalogun geçtiği rapor edilmiştir (Dow, 1971, s. 171):

Öğretmen: Bu son yansıda yavru martılardan birini özel boyun eğme pozisyonunda çömelmiş olarak görüyorsunuz. Yavrular bu pozisyonu daha büyükler tarafından saldırıya uğramamak için yapıyorlar.

Öğrenci (şaşkınlık içinde): Martılar yavrulara mı saldırıyor?

Öğrenci (kaygılı bir şekilde): Yavrular ne zaman uçmaya başlayacak?

Öğrenci (rahatsız olmuş bir şekilde): Yavrular ne zamana kadar öyle durmak zorunda? Ne zaman kendilerini savunabilecekler?

Öğrenci (kaygıyla): Kendi ... çocuklarına mı... saldırıyorlar?

Öğretmen: Sanırım martılar bazen çok saldırgan [kaba] olabilir.

İnGel oluşturduğu tartışma ortamı devam ederken İnGel'in uygulandığı bir okulda programı tartışmak amacıyla okul yönetim kurulu, eğitimciler ve ebeveynlerin katılımıyla bir toplantı gerçekleştirilmiş, toplantıda ebeveynlerden biri şunları söylemiştir:

Okulda devam eden bu program [çevirenin notu: İnGel'i kastediyor] nedeniyle karım bugün evde hasta yatıyor. Siz gülebilirsiniz ancak ben bunu komik bulmuyorum, kurul da dahil siz de komik bulmamalısınız. İnGel'i de bir kenara bırakın, bu noktada çocuklarınızı düşünün. Elinizde çocuklarınızla geçirebileceğiniz kısıtlı bir zaman dilimi var. Çocuklar okulda sizin onlarla geçirdiğinizden daha uzun zaman geçiriyor. Böylece çocuklarınızı onlar yetiştiriyor, ileride de Bruner, Skinner veya buraya gelen yabancı maskaralar gibi çocuklarınızı eğitecek diğer eğitimciler olacak (Laird, 2003, dakika 41.07-41.43).

İnGel'in neden olduğu tartışma ortamında siyasetçi (o dönem senatoda temsilci) John Conlan ise şu ifadeleri kullanmıştır:

İnGel materyalleri zina, yamyamlık, kız bebeklerin ve yaşlıların öldürülmesi, deneme evliliği ve eş değiştirme, vahşi cinayet ve çocukların üzerinde çalıştığı neredeyse yok olmuş Netsilik Eskimo alt kültürünün diğer iğrenç davranışlarına dair referanslarla doludur. Komünal yaşam, toplumdaki zayıf ve yaşlıların elenmesi, cinsel müsamaha ve karışıklık, şiddet ve diğer tiksindirici davranışlar İnGel'de tekrar eden temalarıdır. Bu, kongrenin veya herhangi bir federal kurumun vergi mükelleflerinin parasıyla tanıtması ve pazarlaması gereken türden bir materyal değildir (Congressional Record, 9 Nisan 1975 akt. Wolcott, 2007, s. 201).

İnGel'e yönelik eleştiriler, temsilci Conlan'ın 1975 yılında Ulusal Bilim Kurulu'nun İnGel'e sağladığı finansmanı kesilmesi amacıyla yasa teklifi sunmasıyla kamuoyunun da dikkatini daha yakından çekmeye başlamıştır (Falkenstein, 1977; Jolly ve Winkler, 2010). Uzun süren ve ateşli tartışmalar sonucunda tutucular kazanmış ve Ulusal Bilim Kurulu İnGel'in finansmanı kesmiştir. İnGel'in iptal edilmesinde içerik nedeniyle ortaya çıkan tepkiler ana neden olmakla birlikte programın maliyetli olması ve öğretmenlerin çalıştaylar aracılığıyla eğitilmesinin fazladan kaynak ve zaman gerektirmesi gibi nedenler de etkili olmuştur (GAO, 1975). Bu durumda da programın geliştirilme süreci durmuş ve program okullarda uygulamadan kaldırılmıştır.

4. Tartışma ve Sonuç

İnGel, öğrenci-merkezli ve araştırma temelli bir öğrenme yaklaşımını işe koşturmuştur. İnGel, geliştirildiği döneme kadar programların tasarlanmasında sıklıkla kullanılan bilginin zihinsel etkinlikler aracılığıyla öğrencinin zihnine yerleştirilmesi düşüncesine adeta bir başkaldırıdır. Başka bir deyişle İnGel, hazır içeriğin öğrencilere ezber yoluyla kazandırılması yerine öğrencilerin öğrenme sürecinde birebir yer alarak etkin katılım yoluyla bilgiyi zihinlerinde keşfetmelerini, oluşturmalarını amaçlamıştır. Bu tür oluşturmacı bilgi yaklaşımı, öğrencilerin konuyu ezberlemesini savunan program tasarımlarına göre öğrencinin öğreneceği alanın yapısına uygun modelleri zihninde oluşturmasını ve bunları sınavarak öğrenmesini gerektirir (Bruner, 1966; Modell, 1996). İnGel'de görüldüğü üzere sarmal program yapısı, bu tür öğrenme ortamının oluşmasında oldukça etkilidir.

Öğrencilerin zihinsel güçlerine, insanlığın mevcut durumuna saygı duymaları ve insanlığın nasıl geliştirilebileceğine dair düşünceleri amaçlarına ulaşmada İnGel'in sorduğu üç soru ve beş insanlaştırmacı güç, İnGel'in sarmal yapısını sağlamada kullanılmıştır (Bruner, 1965a; Bruner, 1965b; Bruner, 1991). Öğrenciler programın başında somon balığının yaşam döngüsünü incelemiştir. Somon balıkları, daha gelişkin canlıların aksine dünyaya ebeveynlerinin koruması ile gelmezler (Fitchett ve Russell, 2012). Programın devamında öğrenciler, martıların yaşam döngüsünü inceleyerek insan yaşamı ile karşılaştırma olanağı bulmuştur. İnsanların aksine martılar, çocuklarına yönelik belirli bir düzey ve koruma sağlamakla birlikte çocuklar arasında yaşama olasılığı en yüksek olanlara öncelik verirler (Fitchett ve Russell, 2012). Martıların ardından babunların yaşam döngüsünü inceleyen öğrenciler, babunların somon ve martıların aksine insanlara benzer şekilde sosyal ilişkiler geliştirdiklerini inceleyebilmiştir (Fitchett ve Russell, 2012). Son olarak bir insan grubu olan Netsilik Eskimoları'nın yaşam döngüsünü çalışan öğrenciler kendilerinden farklı koşullarda ve çevrelerde yaşayan insan gruplarının yaşamını sorgulayarak insanı insan yapanın ne olduğunu, insanların insan haline nasıl geldiklerini ve nasıl daha da insan olabileceklerini sarmal program anlayışı sayesinde çalışabilmiştir.

İnGel'i program tarihinin en dikkat çekici program geliştirme projelerinden biri olmasının nedenlerinden birinin İnGel'in programı yalnızca hedef ve kazanımların, öğrenme yaşantılarının ve ölçme-değerlendirme etkinliklerinin bir harmanı olarak görmemesi olduğu tartışılabilir. Bulgularda açıklandığı üzere İnGel, iki yarıyıl sürecek bir program olarak tasarlanmış ve toplamda altı gruba ayrılmış 60 ders kapsamında günümüz ölçütleri için bile oldukça çeşitli ve bol sayıda film, kitapçık, görsel, oyun, öğretmen kitabı ve kılavuzlar içermiştir. Diğer bir deyişle İnGel'de programın

geliştirmesi kazanımların belirlenmesi ve ders kitaplarının yazılması kısılcacında ele alınmamıştır. İnGel kapsamındaki materyalin çeşitliliği öğrenciler açısından programın niteliğini arttıran hususlardan biri olmuştur (EDC, 1971). Materyal çeşitliliği ile birlikte programın bireysel ve kopuk öğrenme etkinlikleri yerine grup çalışmalarına yer vermesi programın hem öğrenciler hem de öğretmenler için değerini arttırmıştır (EDC, 1971). Aynı zamanda programı sınıf içinde uygulamadan önce öğretmenlere yönelik çalıştaylar düzenlenmesi de uygulayıcı öğretmenler açısından programı daha nitelikli hale getirmiştir. Nitekim kendilerine üst bir otorite tarafından uygulamaları amacıyla verilen bir program yerine, programın mantığının ve uygulamasının öğretmenlere açıklanması, öğretmenlerin programı sahiplenme derecesini arttırdığı sonucuna varılabilir.

Bir eğitim programının bilgi bilimsel açıdan bilgiye nasıl yaklaştığı ve bilginin öğrenci tarafından içselleştirilmesine yönelik bilgiyi nasıl ele aldığı o programın tasarım açısından en önemli özelliği olduğu savlanabilir. İnGel örneğinde görüldüğü üzere bilgiyi öğrencinin zihnine aktarılacak birbirinden kopuk parçalar olarak ele almaktansa öğrencinin program sayesinde bilgiyi farklı alanlarda birbiriyle ilişkili bir şekilde oluşturması program geliştirme işlemleri için oldukça önemlidir. Benzer şekilde programın öğretmenlere programı sınıf içinde uygulamaya teknikerler, öğrencileri de içeriği belleğine atan bireyler olarak yaklaşmaması, öğrenme sürecinde hem öğretmenlere hem de öğrenenler etkin bir rol atfetmesi program tasarımında mutlaka ele alınması gereken hususlardandır. Erek bilimsel açıdan İnGel kendinden önce gelen sosyal bilgiler programlarının yaptığı gibi tarih, coğrafya vb. bilimsel alanlardaki parçalara bölünmüş (atomize) bilgilerin öğrencinin zihnine yerleştirilmesiyle ilgilenmemiştir (Hegeman, 2021). Bu anlamda program geliştirme süreçlerinde programın ulaşmaya çalıştığı hususların net bir şekilde tanımlanması ve tasarımın da bu hususlara ulaşmayı sağlayacak şekilde yapılması önem arz etmektedir.

İNGel'e yönelik tepki ve eleştiriler sonucunda programın iptal edilme sürecinin program düşünürleri açısından büyük dersler içerdiği düşünülmektedir. Daha önce değinildiği üzere İnGel'in iptaline uzanan süreçte programa yönelik siyasilerin ve genel kamuoyunun tepkileri etkili olmuştur (Dow, 1971, 1975; Jolly ve Winkler, 2010; Wolcott, 2007). İnGel gibi ayrıntılı bir şekilde hazırlanan ve öğrencilere belirli açılardan yararlı olduğu belirlenen bir programın (Cort ve Peskowitz, 1977; EDC, 1971), program alanı uzmanlığı sahip olmayan siyasiler ve kamuoyunca tepki çekmesi program alanı açısından temel bir ikileme işaret eder. Dewey (2001), eğitim camiasında iki grubun varlığını tartışmıştır: Bir yanda eğitimi reforme etmeyi, daha iyi ve başarılı hale getirmeyi savunan yenilikçiler (reformcular), diğer tarafta ise tutucular vardır. Yenilikçiler öne sürdükleri düşüncelerle kuramsal boyutta söz sahibi iken, tutucular ise yönetici konumlarda bulunup uygulama alanında söz sahibidir. İşte Dewey'e göre eğitimi iyileştirme çalışmaları bu iki grup arasında ezilip gitmektedir. Kuramcılar, belagat ve parlak düşünceleriyle öğretmenlerin kalbini kazanmaya çalışırken uygulamacılar öğretmenlere kalabalık sınıflar, yetersiz materyalleri ve zorlu çalışma koşulları verir (Rüzgar, 2018). Diğer bir deyişle, yenilikçilerin aklından geçenler ile gerçek sınıflarda gün be gün yaşananlar arasında devasa bir uçurum vardır. Tutucular sınıftaki bir öğretmen veya eğitim sisteminin-okulun yönetim kurulundaki bir üye olarak bulunabilmektedir. Yine Dewey'e (2001) göre eğitimin her bir damarına nüfuz etmiş tutucu insanlar, en nihayetinde okullara çocukları gönderen aileleri ve genel kamuoyunu etkilemekte, bu durum da iyileştirme çalışmalarının ya sekteye uğramasına ya da gün ışığı görmeden kara toprağa batmasına neden olmaktadır. İnGel programının da Dewey'in tam olarak günümüzden bir yüzyıl önce tartıştığı şekilde olmuştur.

Özel olarak eğitim programları alanının genel olarak eğitim alanının siyasi yetkiler karşısındaki durumu, program alanının çıkmazlarından birini oluşturur (Rüzgar, 2020). İnGel'in akıbetinin program alanına anımsattığı üzere eğitime ilgi duyup okullarda öğrencilere sunulan öğretim hizmetlerinin niteliğinin artırılması amacıyla eğitim araştırmacıları ve uygulamacıları ne kadar uğraşsa ve yenilikçi çözümler getirirse de bunlar siyasi tartışmaların ve eğitim uzmanı olmayan kişilerin tutuculuğunun kurbanı olabilmektedir. Bu süreçte kitle iletişim araçlarının, medyanın da önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. İnGel'in öğrencilerde hayvanlara karşı canı hislere neden olduğu, boşanma, cinayet ve yamyamlık gibi şeyleri öğrettiği İnGel'in uygulamada olduğu dönemde birçok yayın organında yer almıştır (Barnes, Stallings ve Rivner, 1981). Her ne kadar bilimsel ilkelere dayanarak sistemli bir şekilde hazırlanmış olsalar da eğitim programlarına ve eğitsel uygulamalara yönelik alan uzman olmayan medya organ ve araçlarının söylemleri programın algılanışını olumsuz etkileyebilmektedir.

İNGel'e yönelik eleştirilerin artması ile iptal edilmesi süreci; yapısı, gelişim süreci ve içeriği farklı da olsa Türkiye'de gerçekleşen bazı eğitim uygulamaları ile oldukça benzerlik göstermektedir. Çoğunluğu köylerde ikamet eden nüfusa eğitim vermek amacıyla, aydınlanma idealiyle kurulan Köy Enstitüleri belirli bir süre öğretmen yetiştirdikten sonra enstitülere yöneltilen eleştiriler nedeniyle kapatılmıştır. O dönemde yaygın popülist retorik bir parçası haline gelen eleştiriler arasında enstitülerin karma eğitim vermesi ve komünist yetiştirdiği iddiası yer almıştır (Demirkaya Güler, 2015) ki bu eleştiriler İnGel'e yöneltilen eleştirilere içerik açısından oldukça benzerdir. Eğitim uzmanı olmayan siyasilerin yıpratıcı söylemleri kamuoyunda karşılık görmüş, medya organlarında köy enstitülerine yönelik olumsuz görüşler genel halk kitlelerini etkilemiş ve nihayetinde köy enstitülerinin sonu gelmiştir. Kuruluş felsefesine ve sürecine, temele aldığı ilkelere dikkat edilmeden, işlemeyen parçaları varsa düzeltilebilir diye düşünülmeden köy

enstitülerinin sonu getirilmiştir. Köy Enstitüleri ve İnGel gibi eğitim yenilikleri, Dewey'in tartıştığı hususlara uygun şekilde yenilikçi ve tutucu çarklar arasında ezilerek yok olmuştur.

İnGel gibi yenilikçi, kapsamlı ve dikkatle hazırlanmış bir eğitim programının, köy enstitüleri gibi özgün eğitim örneklerinin siyaset-medya ve kamu üçgeninin çarkları arasında ezilmesi, eğitim programları alanı için ne anlam ifade etmektedir? İnGel'in geliştirilme nedenlerinin arasında programın geliştirildiği toplumdaki entelektüellik karşıtlığının giderilerek toplumun rasyonel düşünen ve akla uygun yaşayan bireylerden oluşması arzusu yer almıştır (Rudolph, 2006). Köy enstitülerinin kurulma gerekçesi de oldukça benzerdir: çoğunluğu köyde yaşayan bir toplumu köyden gelen çocukları eğitmek vasıtasıyla aklı hür, fikri hür ve vicdanı hür hale getirmek; başka bir ifadeyle aydınlanma hareketini köy enstitülerinin kurulduğu topraklarda da gerçekleştirmek. Şu hâlde İnGel'in iptal edilmesi ve köy enstitülerinin kapatılması; gerekçelendirilmiş inanç ile saçma düşünceler, dogma ile kanıtli bilgi ve en nihayetinde rasyonelite ile irrasyonelite arasında belki de insanlık tarihiyle aynı yaştaki çekişmenin sonucudur. Popülizm nedeniyle bu tür programların başına gelenler; bilimsel, akla uygun ve kapsamlı bir felsefi anlayışla örülmüş programlar aracılığıyla toplumu rasyonelite ile onurlandırma sorumluluğu olan eğitim programları alanının en temel tartışmalarından biri olmalıdır. Zira bu tür programların yoksunluğu; sanat, felsefe ve bilim yoksunu kuşaklar anlamına gelir. Eğitim programları alanının bu tür programları geliştirmek ve geliştirdiklerini çarklardan korumak için bilgilenecek amacıyla yapabileceklerinden biri de İnGel gibi program geliştirme çalışmalarını tarihsel olarak inceleyerek geçmişin türkülerinin bugüne ne tür ezgiler sunabileceğini incelemektir.

Kaynakça

- Aközer, E. (2018a). Tamamlanmamış bir Modernlik Projesi: Modern Bilimin Altın Çağında Bir Müfredat Reformu (Taslak). *Sarkaç*. <https://sarkac.org/wp-content/uploads/2018/10/Akozer-ModernlikProjesi-2018.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Aközer, E. (2018b). Modern Bilim Eğitime Bilim Dışı Müdahaleler ve Akademik Özgürlük. *Bilim Akademisi*. <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2018/02/akozer-das-2018-5-subat-tam-metin-final-taslak-1.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Aktekin, S., Harnett, P., Öztürk, M. ve Smart, D. (2009) (Eds.). *Çok Kültürlü bir Avrupa için Tarih ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- Barnes, B., Stallings, W. ve Rivner, R. (1981) Are the Critics Right about MACOS? *Theory & Research in Social Education*, 9(1), 35-44, DOI: 10.1080/00933104.1981.10506101
- Bohan, C. H. ve Randolph, P. (2009). The social studies curriculum in Atlanta public schools during the desegregation era. *Theory & Research in Social Education*, 37(4), 543-569. DOI: 10.1080/00933104.2009.10473410.
- Bruner, J. S. (1965a). The growth of mind. *American Psychologist*, 20(12), 1007–1017, DOI: 10.1037/h0023276
- Bruner, J. S. (1965b). Man: A Course of Study. Occasional Paper No 3. The Social Studies Curriculum Program, Educational Services Incorporate.
- Bruner, J. S. (1966). *Toward a theory of instruction*. Cambridge: The Belknap Press.
- Bruner, J. S. (1991). *Bir Öğretim Kuramına Doğru*. (Çev. F. Varış ve T. Gürkan). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. (Yapıtın orijinali 1966 yılında yayımlanmıştır).
- Bruner, J. S. (2021). *Eğitim süreci* (Çev. M. Emir Rüzgar). Ankara: Pegem Akademi. (Yapıtın orijinali 1960 yılında yayımlanmıştır).
- Bruner, J.B. (1979). *On knowing: Essays for the left hand*. (Expanded Edition). Cambridge: The Belknap Press.
- Burlbaw, L. M. ve Field, S. L. (2005). *Explorations in curriculum history research*. Charlotte: Information Age Publishing.
- Cort, H. R. ve Peskowitz, N. (1977). *A longitudinal study of Man: A Course of Study. Volume II: Quantitative Results. Final Report*. National Science Foundation, Washington DC, ABD.
- Demirkaya Güler, B. (2015). *Köy enstitüleri bağlamında eğitim ve ideolojinin toplumsal değişme etkisinin incelenmesi: Köy Enstitüleri Dergisi (1945-1947)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Dewey, J. (2001). The educational situation: As concerns the elementary school. *Journal of Curriculum Studies*, 33(4), 387-403, DOI: 10.1080/00220270010023803
- Dow, P. B. (1971). "Man: A Course of Study" in Retrospect: A Primer for Curriculum in the 70's. *Theory into Practice*, 10(3), 168-177.
- Dow, P. B. (1975). The Study of Human Behavior as One Road to Survival. *The Phi Delta Kappan*, 57(2), 79-81.
- Edson, C. H. (1988). Our Past and Present: Historical Inquiry in Education. R. R. Sherman ve R. D. Webb, *Qualitative Research in Education: Focus and Methods* içinde (ss. 42-56). London: Routledge Falmer.

- Education Development Center (EDC). (1971). *Man: A course of study*. Curriculum Development Associates.
- Falkenstein, L. C. (1977). *Man: A Course of Study-A Case Study of Diffusion in Oregon*. (Doktora tezi). (302853346). Stanford Üniversitesi.
- Finlay, G. C. (1962). The Physical Science Study Committee. *The School Review*, 70(1), 63-81.
- Fitchett, P. G. ve Russell, W. B. (2012) Reflecting on MACOS: why it failed and what we can learn from its demise. *Paedagogica Historica*, 48(3), 469-484, DOI: 10.1080/00309230.2011.554423
- General Accounting Office (GAO). (1975). Administration of the Science Education Project “Man: A Course of Study” (MACOS). Report to the House Committee on Science and Technology by The Comptroller General of The United States.
- Grobman, A. B. (1959). The Biological Sciences Curriculum Study. *AIBS Bulletin*, 9(2), 21-23.
- Hegeman, S. (2021). Arctic Pedagogy: Indigenous People and the MACOS Culture War. *Lateral: Journal of the Cultural Studies Association*, 10.2, <https://ia601708.us.archive.org/5/items/Lateral10-2/Susan%20Hegeman%2C%20%22Arctic%20Pedagogy%20-%20Indigenous%20People%20and%20the%20MACOS%20Culture%20War%22%20-%20Lateral.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Johnson, R. B. ve Christensen, L. (2014). *Educational research: Quantitative, qualitative and mixed approaches*. (5. Baskı). Thousand Oaks: SAGE.
- Jolly, J. L. ve Winkler, D. (2010). Man: A Course of Study. C. Kridel (Ed.), *Encyclopedia of Curriculum Studies* içinde (ss. 556-557). Thousand Oaks: SAGE.
- Kliebard, H. M. (1976). Curriculum Past and Curriculum Present. *Educational Leadership*, 33(4), 245-8.
- Laird, C. (Yönetmen). (2003). *Through These Eyes*. (Belgesel Film). National Film Board of Canada.
- Lakerbrink, J. M. (1982). The potential of historical research for educational questions. *Educational Studies: A Journal of the American Educational Studies Association*, 13(2), 164-171, DOI: 10.1207/s15326993es1302_4
- Link, F. R. (1971). Man: A Course of Study: Getting Innovative Curricula into the Bloodstream of American Education. *Theory into Practice*, 10(3), 178-184.
- Lundy, K. S. (2012). Historical Research. L. M. Given (Ed.), *The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods* içinde (ss. 396-399). Thousand Oaks: SAGE.
- Lune, H. ve Berg, B. L. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences*. (9. Basım). Essex: Pearson.
- Modell, H. I. (1996). Preparing students to participate in an active learning environment. *Advances in physiology education*, 270(6), 69-77.
- Patterson, G. (2012). Emerging leader: David W. Denton. *The Phi Delta Kappan*, 94(4), 79.
- Ponder, G. A. (1974). The curriculum: Field without a past? *Educational Leadership*, 31, 461-464. http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_197402_ponder.pdf adresinden erişilmiştir.
- Rudolph, J. L. (2006). PSSC in historical context: Science, national security, and American culture during the Cold War. American Association of Physics Teachers. https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/123906/mod_resource/content/0/PSSC_contextualizado.pdf adresinden erişilmiştir.
- Rüzgar, M. E. (2018). On matters that matter in the curriculum studies: An interview with Ian Westbury. *Journal of Curriculum Studies*, 50(6), 670-684, <https://doi.org/10.1080/00220272.2018.1537374>
- Rüzgar, M. E. (2020). Anka Kuşu veya Sisifos: Schwab'tan Sonra Eğitim Programları Alanı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 53(3), 1153-1179, DOI: 10.30964/aeubfd.644741
- Silber, R. L. (1961). The Chemical Education Materials Study Approach to Introductory Chemistry. *School Science and Mathematics*, 61(2), 114-118, <https://doi.org/10.1111/j.1949-8594.1961.tb08522.x>
- Tredwell, L. ve Zodikoff, D. (1974, 6 Aralık). *A Study of the Effects of Jerome Bruner's Man: A Course of Study on Social Studies Achievement in Fifth Grade*. [Sözlü Sunum]. The Asian American Conference at the University of Massachusetts, Massachusetts, ABD.
- Turgut, M. F. (1989, 15-16 Mayıs). *Türkiye'de fen ve matematik programlarını yenileme çalışmaları*. [Sözlü Sunum]. Fen ve Yabancı Dil Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi, Ankara, Türkiye.
- Wilson, J. ve Taylor, B. L. (1978). The effects of MACOS on intermediate-grade children's attitudes. *Education*, 98(3), 359-364.
- Wolcott, H. F. (2007). The middlemen of MACOS. *Anthropology & Education Quarterly*, 38(2), 195-206.